

AGORA

Institutblad for Klassisk Arkæologi og Oldtid og Middelalder

1

1998

JANUAR

Indhold:

Nekrolog	1
Redaktionelt forord	2
<i>Næste semesters undervisning</i>	
O&M og Klassisk Arkæologi	3
<i>Specialeresumé</i>	
Eirikur Smari Sigurdarson, <i>The Epistemology of</i> . . .	9
<i>Alt andet</i>	
Simon Laursen, <i>Ovid: Hypsipyles brev</i> . . .	15
Birgitte Vestergård, <i>Jeg skulle ud i verden</i> . . .	21
Søren Sørensen, <i>Du-Fresnoy, De Arte Graphica Liber</i>	26
C. Gertz Bech, K. Jakobsen, L. Vestergaard, <i>Odysseus og Kyklopen</i> - frit efter Homer (fortsat fra forrige numre).....	30

Under rubrikken Meddelelser fra Institut fra Oldtids- og Middelalderforskning og Institut for Klassisk Arkæologi bringes informationer om institutternes aktiviteter og undervisning. Kun når de er underskrevet med navn ledsaget af funktion i de pågældende organer, har disse meddelelser officiel karakter.

Alle øvrige indlæg dækker udelukkende underskriverens/underskrivernes personlige mening.

ISSN 0106 - 2913

AGORA. Institut for klassisk arkæologi og Institut for Oldtids- og Middelalderforskning, Aarhus Universitet. Red.: Institut for Oldtids- og Middelalderf., Nordre Ringgade, bygn. 415, 8000 Århus C. Tlf. 89 42 20 52.

Redaktion: Ittai Gradel, Kristine Jacobsen, Erik Kristensen Anne Mette Lauritsen, Dorthe Nissen, Søren Sørensen og Giuseppe Torresin.

Redaktionen ønsker at takke Annette Hoffbeck og Jytte Bisgaard Møller fra det hum. fakultets trykkeri for deres hjælp til fremstillingen af Agora.

Nekrolog

Lektor, cand.mag. Anne Skak-Nielsen døde nytårsaftensdag 47 år gammel. Anne begyndte i 1995 at studere oldtidskundskab her ved instituttet. Hun havde en solid baggrund i sine andre fag, hovedfag i fransk, bifag i latin og italiensk, i sin store undervisningserfaring og sin modenhed, alligevel var hendes indsats imponerende.

Hendes opgave i problembehandling: Fædre og sønner hos Sofokles blev således publiceret i Mindeskrift for Holger Friis Johansen (s. 255-282) og hendes opgave i historie og samfundsforhold: Hetærer, pallakai og gynaikes i Klassikerforeningens Meddelelser, april 1997 (s. 19-30). Jeg havde den fornøjelse at diskutere begge opgaver med hende og fik stor respekt for hendes engagement, flid og skarphed. De samme egenskaber viste hun i timerne. Anne Skak-Nielsen planlagde at afslutte oldtidskundskab i sommeren 1998. Hun ville være blevet en fremragende lærer og en støtte for sit nye fag, som hun var det for sine andre fag. Det blev sørgeligt nok ikke sådan.

Det er et tab for os og for faget, men især for hendes mand, datter og øvrige familie. Alle ved instituttet sender dem vore bedste tanker.

Bodil Due

Redaktionelt forord

Det herværende *Agora*-nummer er det første i 1998 (*Agora*-1998-1). Man vil bemærke at *Agora*-1997-6 ikke er udkommet. Det er første gang i mange år, at der er sket en afbrydelse i den regelmæssige offentliggørelse af *Agora*, idet nr. 3 i 1997 planmæssigt blev lagt sammen med nr 2 (Mindeskrift for Holger Friis Johansen), mens derimod nr. 6 allerede var forberedt før juleferien, men ikke kunne udkomme på grund af personalesygdom i trykkeriet. Vi beder læserne undskylde uregelmæssigheden.

Vi håber dog, at præsentationen af næste semesters undervisning vil være studenterne i hænde så tidligt, at de kan bruge den som orientering i næste semesters undervisningstilbud. Oversættelser og resumeer af specialer er endnu en gang den største del af nummeret. Redaktionen er derfor overbevist om, at *Agora* udfylder opgaven som et instrument for den interne kommunikation på de to institutter. Vi er også overbevist om, at avisen kan være nyttig for elever og lærere på gymnasierne: for at give eleverne en idé om hvad de klassiske studier på universitet består af og som faglig hjælp. Derfor opfordrer vi lærerne til at lade deres gymnasium abonnere, dvs. at sende frimærker til dækning af porto (5 Kr per nummer), da bladet i sig selv er gratis.

Men er denne forbindelse med gymnasiet og andre kredse der er knyttet til de klassiske studier i Danmark, ja i Skandinavien, tilstrækkelig? Redaktionen mener nej. Vores læsere ville gerne være mere informeret om hvad der sker og hvad man tænker på gymnasiet og alle de andre steder hvor interessen for de klassiske studier er levende. Vi hører alt for lidt fra forhenværende studenter og fra venner. Men er det kun os, der ikke er informeret? Kunne det ikke tænkes, at mange klassikere rundt på skolerne er temmeligt isolerede? Kunne det ikke tænkes at *Agora* også kunne være et nyttigt instrument til gensidig information og til debat alle klassikere imellem? Klassikerforeningens Meddelelser og de få andre eksisterende lejligheder til faglig kontakt kunne få en håndsrækning af en supplerende debat i *Agora*. Og der er så mange emner at debattere og kommentere, at vi kunne fylde flere *Agora* og Meddelelser hver måned! Vi håber, at få reaktioner på dette forslag, der ikke fremsættes her for første gang.

Agora åbner med en nekrolog, en bortgang af et ungt menneske, hvis bidrag til Mindeskriftet lod os håbe, at hun ville blive en flittig bidragsyder til *Agora*. Det skulle desværre ikke ske.

Undervisning

Oldtids- og Middelalderforskning

PROPÆDEUTISK UNDERVISNING

(For studerende uden forkundskaber i græsk og latin.)

Propædeutisk kursus i græsk

Hold A (v/ Jette Larsen Persiani):

mandag 8-9 i 323/222
tirsdag 8-9 i 323/230
onsdag 8-9 i 327/326
torsdag 8-9 i 323/222
fredag 8-9 i 328/030

Hold B (v/ Ivar Gjørup):

mandag 8-9 i 327/026
tirsdag 8-9 i 325/440
onsdag 8-9 i 327/026
torsdag 8-9 i 327/026
fredag 8-9 i 327/024

Propædeutisk kursus i latin

v/ Otto Steen Due:

mandag 9-10 i 327/026
tirsdag 9-10 i 325/440
onsdag 9-10 i 327/026
torsdag 9-10 i 327/026
fredag 9-10 i 327/024

INTRODUCERENDE UNDERVISNING

Introduktion til studiet
v/ Patrick Kragelund

torsdag 10-12 i 327/024

A-TEKSTGENNEMGANGE GRÆSK

Homer mandag 9-10 i 323/222
v/ Ivar Gjørup onsdag 9-10 i 323/222

Græsk prosa tirsdag 9-10 i 323/222
v/ Jette Larsen Persiani fredag 9-10 i 323/222

A-TEKSTGENNEMGANG LATIN

Catuls digte torsdag 13-15 i 323/222
v/ Hanne Sigismund Nielsen

På dette kursus vil vi læse og tolke så mange af Catuls digte som muligt. Både de polymeriske digte, to af de længere digte (62 og 68), samt de elegiske/epigrammatiske digte vil blive gennemgået.

Der vil naturligvis blive lagt vægt på den sproglige forståelse af digtene, ligesom metriske spørgsmål vil blive taget op. Det væsentligste og mest interessante er dog at foretage en litterær analyse af de vlagte digte for at få et billede af digterens univers og hans særdeles komplicerede opfattelse af sig selv, sine venner og navnlig sin elskede Lesbia.

Anbefalet tekst: *C. Valerii Catulli Carmina*, udg. R.A.B. Mynors, OCT.

Cicero: De Catilinariske taler onsdag 10-12 i 323/222
v/ Patrick Kragelund

“Rem tene, verba sequentur”, sagde Cato den Ældre, hvilket lyder flot, men er lettere sagt end gjort. I republikkens sidste århundreder var det ikke nok at være en naturbegavelse, hvis en politiker ville hævde sig på Forum og i Senatet. Uden et praktisk og i vid udstrækning også teoretisk greb om retorikkens grundlærdomme gik det ikke.

Talekunsten blev derfor et magtmiddel, som den politiske elite skinsygt søgte at forbeholde sig selv; mens aristokratiet kunne indskrive græske lærere og skaffe deres sønner “lærepladser” hos Senatets toneangivende retslærde, havde sønnerne fra den italiske “lavadel” (de såkaldte *domi nobiles*) færre forbindelser, og derfor færre chancer. Men trods megen modstand blev retorikken i

slutningen af 2. årh. f.Kr. alligevel et fag, unge romerske mænd kunne lære i Italien og på latin.

Ciceros strålende løbebane blev det store eksempel på, hvor vidt retorikken kunne føre en ung politiker af italiensk baggrund. Allerede i samtiden opfattedes hans taler som jævnbyrdige med det bedste, grækerne havde præsteret.

Kurset omhandler den romerske retoriks teori og praksis, belyst gennem afsnit fra den tidligst bevarede romerske lærebog i retorik, *Ad Herennium*, samt fra Ciceros måske berømteste taler - de fire indlæg om og mod Catilina og hans tilhængeres forsøg på et statskup i efteråret 63 f.Kr.

Som grundbøger anskaffes en udgave af *Ad Herennium* (Loeb) og af Cicero, *Orationes* bd. 1 (ed. A.C. Clark, Oxford Classical Texts 1905 og mange gange siden) eller *Vier Reden gegen Catilina. Lateinisch-deutsch* (ed. D. Klose/ K. Büchner) Reclam nr. 9399.

B-TEKSTGENNEMGANGE GRÆSK

Hellenistisk poesi
v/ Poul Ole Jastrup

torsdag 13-15 i 323/222

Aristoteles: Den Nikomachæiske Etik
v/ Erik Ostfeld

onsdag 13-15 i 323/222

Vi læser et hovedværk, ikke blot i Aristoteles' produktion, men i filosofiens historie, på linie med Platons *Staten*. Det er nemt græsk og filosofisk overkommeligt (forståeligt!). Så vi sigter mod at få læst et par af de centrale bøger på græsk, efter behov suppleret med oversættelseslæsning.

-Tekst: Bywater (ed.), Aristotelis *Ethica Nicomachea*, OCT, Oxford 1894 (og optryk)

-Oversættelse: *The Ethics of Aristotle The Nicomachean Ethics*, J.A.K. Thomson, transl./J. Barnes introd. og bibl., Penguin Books 1976

Evt.: Niels Møller, *Aristoteles, Den Nikomachæiske Etik*, Det lille forlag, 1936/95

B-TEKSTGENNEMGANGE LATIN

Juvenal & Martial (evt. Plinius)

v/ Hanne Sigismund Nielsen

fredag 10-12 i 323/222

Sallust: Catilina

v/ Patrick Kragelund

tirsdag 10-12 i 323/230

Da C. Sallustius Crispus i 50'erne f.Kr. under ikke helt klarlagte omstændigheder valgte (eller blev tvunget til) at trække sig ud af politik, helligede han sig ikke - som så mange andre - et liv i den kølige skygge ved fiskedammenes basinkant, men ved skrivebordet. Resultatet blev tre af den romerske historieskrivnings mest medrivende klassikere. Vi skal læse monografien om Catilina, det tidligst bevarede eksempel på en genre, der fremfor den traditionelle årbogsform eller den mere moderne historiske biografi lader en af Roms fjender (Hannibal, Jugurtha eller, som her, kupmageren Catilina) spille hovedrollen i et begivenhedsforløb, der udfordrer den romerske centralmagt og sætter dens indbyrdes rivaliserende politiske fraktioner op imod hinanden.

Metoden har oplagte fordele: fremfor årbogens opregning af både dette og hint, og fremfor biografiens tendens til at overbelyse den enkeltes indsats, fokuseres der her på en kæde af begivenheder, der blotlægger Roms magtstrukturer, sådan som de manifesterede sig under den genrejste republikks første alvorlige krise. Ikke for ingenting sagde Quintilian om forskellen på Livius og Sallust, at den første er velegnet til de unge, den anden læsning for voksne. Sallust bekendte sig selv til traditionen fra Thukydid og Polybius, og Tacitus opfattede ham som sit forbillede. Kurset vil søge at vise hvorfor.

Som grundbøger anskaffes L.D. Reynolds' udgave af Sallust (Oxford Classical Texts 1991) og en oversættelse af de relevante Plutarch-biografier (Cicero, Caesar, Cato den Yngre), fx *The Fall of the Roman Republic* (Penguin Classics).

SPROGFÆRDIGHEDSUNDERVISNING

Latinsk sprogkundskab

v/ Ole Thomsen

mandag 10-12 i 323/222

Græsk sprogkundskab mandag 13-15 i 323/222
v/ Ole Thomsen

Latinsk stil II (1. semester) torsdag 10-12 i 323/222
v/ Otto Steen Due

Græsk stil II (2. semester) mandag 13-15 i 323/214
v/ Poul Ole Jastrup

OLDTIDSKUNDSKAB M.V.

Græsk litt. i oversættelse tirsdag 10-12 i 323/222
v/ Susanne Bejer

Litteraturteori fredag 10-12 i 323/114
v/ NN

VIDENSKABSTEORI

Videnskabsteori tirsdag 14-17 i ??
v/ Christian Iuul

Klassisk Arkæologi

GRUNDUDDANNELSEN

**Modulundervisning-
Græsk skulptur** onsdag 13-15
v/ NN

En gennemgang af græsk skulptur med hovedvægt på den arkaiske og klassiske periode.

**Temaundervisning-
Græsk og romersk numismatik** onsdag 10-12
v/ Niels Hannestad

Forløbet vil give en kort introduktion til møntsystemets opståen og til numismatik som fag. Herefter vil græske og romerske mønter blive gennemgået med anikmuseets møntsamling som udgangspunkt.

Som introduktion læses Hans Erik Mathiessen, *Grækernes mønter* (Århus 1988) og Rudi Thomsen, *Oldtidens penge* (Århus 1994).

Græsk og romersk primavista +??
v/ skiftende lærere

OVERBYGNINGSUDDANNELSEN

Romerske villaer i Albanerbjergene tirsdag 10-12
v/ Pia Guldager Bilde

Forelæsninger og øvelser (for alle)
Undervisningsforløbet udgør en fortsættelse af efterårets undervisning i Albanerbjergene og Nemiområdets arkæologi.

Forslag til litteratur:

R. Neudecker, *Skulpturausstattung von römischen Villen in Italien*. Mainz 1988.

W.L. MacDonald & J.A. Pinto, *Hadrian's Villa and its Legacy*. Yale 1995.

4 Workshops-

Aspekter af antikkens efterliv 4 fredage i februar/marts
v/ Vinnie Nørskov

Gennem bearbejdning af forskellige aspekter af antikkeception er formålet at nå frem til en ide om, hvordan antikken er blevet set fra renæssancen, og hvad der har ført til det generelle billede af antikken i dag. Forløbet er opdelt i fire hovedoverskrifter: 1) Den traditionelle kunsthistoriske antikkeception, men med vægt på de arkæologiske fund og deres betydning, både kunsthistorisk og politisk. 2) Museumshistorie, antiksamlingernes oprindelse og udvikling. 3) Arkæologisk historie og de store udgravningers betydning for den almene interesse for antikken. 4) Den sidste del byder på nogle aktuelle emner som for eksempel arkæologi og etik og problemer vedrørende køb og salg af kulturgods.

Alle studerende er velkomne og alle opfordres til at holde et lille oplæg. En litteraturliste ligger på semesterhylden på Institut for Klassisk Arkæologi.

The Epistemology of *ἱστορία*: a preliminary study

af Eiríkur Smári Sigurdarson

Forhistorie

Den oprindelige idé med specialet var at sammenligne tre forskellige vidensgenrer i deres begyndelse i det antikke Grækenland: historie, medicin og filosofi. Historien beskæftiger sig med historiske sandheder, dvs. med hvad der er sket på bestemte steder og tidspunkter og hvordan det er påvirket af og har påvirket andre begivenheder; medicin er først og fremmest praktisk orienteret og lægen er, eller burde være interesseret i, hvad der virker; filosofen stræber efter evige og almengyldige sandheder eller *den* evige og almengyldige sandhed. Jeg ville undersøge, om der var, indenfor disse tre forskellige genrer, forskellige historiske processer, der førte til deres opståen. Og hvad er der til fælles.

Dette er naturligvis en håbløst generel problemstilling og muligvis meget vildledende. Jeg fik derfor et godt råd, fra en der er lidt mere erfaren og forstandig end jeg er, om, at indskrænke opgaven, ved at bruge det græske ord *ἱστορία* som sammenligningsgrundlag. På denne måde blev jeg også fri for den intetsigende kategori "filosofi", eftersom den blev reduceret til Aristoteles' biologi, dvs. hans *Historia animalium*. På denne måde blev der også tilføjet et nyt aspekt til mit emne: det blev historisk på en anden måde end jeg havde til hensigt i begyndelsen: Herodot - hippokratikerne - Aristoteles. Den systematiske sammenligning gled derfor lidt i baggrunden. I stedet for at koncentrere mig om tre forskellige genrer rettede jeg opmærksomheden mod brugen af et bestemt ord hos to forfattere, samt en gruppe forfattere, kendt som "hippokratikerne". Specialet er derfor i en væsentlig grad en begrebsanalyse, men stadigvæk med sigte på at klargøre en historisk udvikling i et komparativt perspektiv.

Indhold

I. Indgang. (3-11) Her redegører jeg overfladisk for ordets og begrebets *ἱστορίας* rolle, både i den antikke kontekst og i moderne diskussioner om antik videnskab og filosofi. *ἱστορία* har

sædvanligvis været betragtet som den antikke videnskabs adelsmærke, specielt i modsætning til filosofi. Filosoferne spekulerede mens videnskabsmændene undersøgte. *ἱστορία* oversættes således sædvanligvis med "undersøgelse" eller "efterforskning", og frasen *ἡ περὶ φύσεως ἱστορία* med "undersøgelse af naturen". I Sokrates' selvbiografiske fremstilling i Platons *Fædon* siger han, at som ung mand var han fascineret af denne form for visdom, *σοφία*, som de kalder undersøgelse af naturen (96a6-10). Senere fandt han ud af, at denne form for visdom ikke passede ham, og han vendte sig derfor væk fra sansningen, *αἰσθησις*, og til *λόγοι* (99d4-e6). I kap. 9 af *De arte poetica* konfronterer Aristoteles *ἱστορία* med poesi på *ἱστορίας* bekostning. Historien udtrykker det partikulære mens poesien udtrykker det almene, og er derfor mere filosofisk. For Platon og Aristoteles er erkendelsen, *ἐπιστήμη*, af det almene og man kan kun erkende det partikulære så vidt som det er delagtigt i det almene.

I indledningen diskuterer jeg også tematisk forskellen på videnskab og filosofi i den antikke kontekst og begreberne rationalisme og empirisme som fortolkningsredskaber. Jeg konkluderer, at det ikke er værd at studere antikken, hvis det kun er for at klassificere teorier og forfattere ifølge vores moderne kategorier. Tværtimod kan og skal vi bruge antikken til at komme ud af og stille spørgsmålstegn ved gyldigheden af vores begrebsverden.

II. Fundament og kontekst. (12-28) Hvilke metoder kan vi bruge ved studiet af antik videnskab? I hvilken grad kan vi bruge vores viden om biologi, medicin, historie osv. ved fortolkning af de *samme* videnskaber i det antikke Grækenland? Videnskabslitteratur synes at være anderledes end skønlitteratur, med hensyn til hvilke fortolkningsstrategier vi kan bruge. Videnskaben handler om noget konkret, legemer eller lignende, som vi har for vores øjne endnu i dag. Det skulle hjælpe os ved fortolkningen. I dette kapitel koncentrerer jeg mig om medicin, og jeg bruger en af de tidligste tekster fra det hippokratiske korpus, *Om sygdomme II*, som eksempel. I kapitlerne 6 og 21 af denne tekst er en sygdom, der ligner apopleksi, beskrevet og forklaret. Men hvordan kan vi bruge denne viden (hvis vi kan være sikre på, at det drejer sig om den samme sygdom)? Så længe de hippokratiske skrifter var involverede i den medicinske praksis, dvs. så længe man primært læste dem pga. det medicinske indhold, var det vigtigt, at kunne identificere sygdommene, der var beskrevet og forklaret i teksterne. Men vores brug af de antikke lægeskrifter er helt anderledes. I

dette kapitel argumenterer jeg primært for, at vi bør læse den antikke videnskabsliteratur i den kontekst den blev forfattet i. Min læsning af kapitlerne 6 og 21 skulle eksemplificere denne læseform.¹

III. *Historia*. (29-32) Et meget kort kapitel om den tidlige brug af ord med stammen *ιστορ-* og om ordets etymologi og geografiske spredning. Roden er (sandsynligvis) den indoeuropæiske *w(e)id-*, der har noget med syn at gøre. Det skulle således være et specielt empirisk orienteret ord, og derfor velegnet i den videnskabelige diskurs. Det er også blevet hævdet, at det har sin græske oprindelse i Ionien, kombineret med en teori om, at den sekulære tænkings oprindelse findes i Ionien. Jeg diskuterer kort Homer, Hesiod, Heraklit og Platons *Cratylus*.²

IV. Herodot: empirismens fader? (33-56) Herodot er den første forfatter, der bruger ordet *ιστορίη* som et nøglebegreb. Dette er ikke mindst fordi han introducerer sit værk som en fremstilling, *ἀπόδειξις*, af hans³ *ιστορίη*. På videnskabelig-hedens parameter har Herodot ikke været vurderet særlig højt, hverken i antikken eller i dag. Han er en hovedperson i den rationelle og sekulære tænkings fødsel, men har foden mere forankret i traditionen (*μῦθος*) end i rationaliteten (*λόγος*). Jeg forsøger at tilskrive Herodot en større rolle, end han sædvanligvis får i videnskabshistorien. Herodots metode bygger på tre principper. Først kommer selvsyn, *αὐτοψία*. Hvis selvsyn ikke er muligt, spørger han andre, der muligvis har set noget eller har en anden slags privilegeret adgang til hvad der er sket. Denne metode betegner han med *ιστορίη*.⁴ Hvis han hverken kan stole på selvsyn eller *ιστορίη*, forsøger han sig med *γνώμη*, fornuft (dvs. han gætter, på grundlag af hvad han ved ad andre

---

¹Dette kapitel bliver publiceret i en lidt ændret form i det næste nummer af *Classica et mediaevalia*, under titlen "Against Fundamentalism in Hippocratic Hermeneutics: a study of *Περὶ νούσων β'*".

²Dette er en nyere version af en del af min artikel i mindeskriftet om Holger, *Holger Friis Johansen 1927-1996. Et mindeskrift*. Århus 1997: 242-254. Jeg har en hæderlig og klar intention om, at viderebehandle dette emne i større dybde i en senere artikel, hvor jeg først og fremmest vil angribe Gregory Nagy og hans etymologiske essentialisme.

³Herodot omtaler sig selv i tredje person i prooimiet.

⁴Dette er den sædvanlige betydning af ord med stammen *ιστορ-* i tragedien, som er den genre uden for videnskab og filosofi hvor ordet optræder oftest.

veje).⁵ Dette bruger han på geografi samt fortidige begivenheder, og resultatet er ikke bare mindre systematisk og teoretisk, end hos andre græske tænkere, men muligvis også "anti-teoretisk".⁶ Jeg begynder kapitlet med en gennemgang og fortolkning af prooimiet til Herodots bog og sammenligner det med Hekataios' frg. 1 og prooimiet til Thukydid's værk. Ellers koncentrerer jeg mig om Anden bog, og først og fremmest om Herodots diskussion om Nilen og den græske religions oprindelse.⁷

V. Medicinsk erkendelse. (57-82) Jeg indleder dette kapitel med en diskussion om de hellenistiske skoler i medicin, især rationalisterne og empirikerne. Det er i debatten mellem dem, om den medicinske erkendelses natur, at begreberne rationalisme og empirisme bliver eksplicit fremhævet, som et modsætningspar. *ἱστορία* var et nøgleord for empirikerne, og det refererede til det, som man har fundet ud af, virker i den medicinske praksis. De hellenistiske empirister modsatte sig enhver form for kausale forklaringer. Det er hovedforskellen mellem dem og deres ældre, empirisk orienterede kollegaer, som fx forfatteren til *Om den gamle medicin*. Han modsatte sig brugen af hypoteser i medicin, og henviser i stedet til den viden, der er blevet opsamlet i årenes løb i den etablerede lægekunst. Men han introducerer sin egen model for legemets opbygning, for at forklare kausalt hvordan sygdomme virker og skal bekæmpes. Spørgsmålet er, om hans model ikke er ligeså hypotetisk som de teorier han angriber.⁸

Debatten indenfor hippokratisk medicin, om erkendelsens status, drejede sig hovedsagelig om, hvor eksakt den medicinske erkendelse var og kunne blive. Nogen hældede til systematiske modeller, muligvis inspireret af matematikken, mens andre mente, at man skulle kortlægge hele medicinen via observationer af faktiske sygdomstilfælde, og ad denne vej opnå eksakt viden. *Epidemien I* og *III* er nok det mest berømte værk af denne art. Heri er der beskrevet sygdomsforløb dag for dag. Men hver eneste dag

⁵Se især II.99.

⁶Denne betegnelse låner jeg fra min vejleder, G. Torresin.

⁷Det sidste emne har jeg tidligere behandlet i artiklen "Klios fødselsveer", *Agora* 1995 - 3:7-18

⁸Sir Geoffrey Lloyd har argumenteret for dette synspunkt, og det har stort set været accepteret siden (*Magic, Reason and Experience*, Cambridge 1979: 148). Men Jim Hankinson tager handsken op for forfatteren til *Om den gamle medicin*. ("Doing Without Hypothesis: The Nature of Ancient Medicine" *Tradatos hipocráticos*, red. J.A. López Férez, Madrid 1992: 55-67).

er ikke inkluderet, og det er vigtigt. Det viser sig nemlig, at observationerne styres af numerologiske teorier, hvor forskellen på lige og ulige tal er altafgørende.

V. Aristoteles imellem Platon og *ἱστορία*. (83-104)

Aristoteles er både blevet kaldt en rationalist (fx af Michael Frede⁹) og en empiriker (fx af Jonathan Barnes¹⁰). Det skyldes, at han ligger imellem Platon og *ἱστορία*. Hans begreb om erkendelsens natur er i bund og grund platonisk, mens hans ide om erkendelsens oprindelse er "historisk". Al erkendelse starter i sansningen og den første systematisering finder sted i hvad han betegner med *ἱστορία*. Engang mente man, at *Historia animalium*, Aristoteles' grundstudier i biologi, var en biologisk database. Men som database har det altid virket obskurt. I dag mener man derfor, at Aristoteles præsenterer i *Historia animalium* den første teoretiske systematisering, der skulle være empirisk funderet. Det næste skridt for Aristoteles, som han foretager i de andre biologiske værker, fx *Om dyrenes dele*, er at forklare og bevise dette systems nødvendighed.

Jeg begynder kapitlet med hvad Aristoteles siger om *ἱστορία* i de biologiske værker, hvor jeg koncentrerer mig om relationen mellem *Historia animalium* og de andre biologiske værker. Herefter inddrager jeg *Den senere analytik*, samt noget af den første, for at vise hvordan biologien hører hjemme i Aristoteles' systematiske filosofi. Hvad er erkendelse for Aristoteles og hvad er *ἱστορίας* del i den? Jeg slutter af med at argumentere imod en nylig fortolkning, som Martha Nussbaum har af biologiens rolle hos Aristoteles.¹¹

VI. Konklusion. (105-106)

Specialet er kun et forstudium, fordi det emne jeg behandler er så bredt. Der er derfor meget der skal gøres endnu. I konklusionen

⁹"Aristotle's Rationalism" i *Rationality in Greek Thought*, red. af M. Frede og G. Striker, Oxford 1996: 157-173.

¹⁰*Aristotle*, Oxford 1982: 58.

¹¹Dette emne relaterer til en vigtig debat imellem Nussbaum og Hilary Putnam ("Changing Aristotle's Mind" i Putnams *Words and Life*, Cambridge (Mass.) og London, 1994: 22-61) på den ene side og Myles Burnyeat ("Is an Aristotelian Philosophy of Mind Still Credible? A Draft." i *Essays on Aristotle's De Anima*, red. M.C. Nussbaum og A.O. Rorty, Oxford 1992) på den anden side. Denne debat har optaget mig på det sidste, og jeg håber at kunne skrive en artikel om den i løbet af foråret.

peger jeg på en mulig vej man kan tage med dette emne. *ἱστορία* er et ord der forvandles i den filosofiske og videnskabelige debat i antikken. Ved at koncentrere sig om dette ord, der er et vigtigt ord i videnskabens fødsel, håber jeg det er muligt at beskrive og forklare en del af denne proces. Ved at gå denne vej undgår man nogle af de fælder man nemt falder i, når man tager udgangspunkt i personer eller problemer i filosofi- og videnskabshistorien.¹²

* * * * *

---

¹²Det ville være mig, hvis nogen fik lyst til at læse mit speciale. Hvis det er tilfældet kan vedkommende lægge besked i mit dueslag eller skrive en e-mail til mig. Det sidstnævnte virker nok hurtigere. Adressen er: ess@adr.dk.

Ovid: Hypsipyles brev til Jason

oversat med en lille indledning af Simon Laursen.

De sidste godt ti år har vist en sand renæssance i studiet af Ovids "Heroides". Det drejer sig om en samling digte, hvor Ovid forestiller sig, hvad forskellige svigtede heltinder kan have haft at sige til den helt, der har svigtet dem. Der er breve fra adskillige af de mest kendte heltinder - Penelope til Odysseus, Phaedra til Hippolytos, Ariadne til Theseus, ikke mindst Dido til Aeneas. Men der er også nogle heltinder imellem, som i hvert fald i nyere tid ikke har haft almen kulturel bevågenhed.

En af dem er dronning Hypsipyle af Lemnos. Hun var et af Jasons eventyr på argonautertogtet, og det er da også ham, hun skriver til i Ovids samling. Men det er nødvendigt at få lidt af baggrundshistorien med for at kunne forstå teksten. Ovid tillader sig, her som i de andre breve, at antage, at læseren "er med", når han bare antyder såvel historien i almindelighed som helt nøjagtige digte, han benytter som baggrundsmateriale (det er naturligvis ikke mindst interessant i Didos brev til Aeneas, der menes at være en udstrakt kommentar til Æneidens 4. sang). I Hypsipyles brev synes Apollonios Rhodios' version af historien i hans "Argonautika" (I, 609 - 908) at være en væsentlig bestanddel af baggrundshistorien - men ikke helt og holdent.

Hos Apollonios ankommer argonauterne til øen Lemnos nogle år efter, at kvinderne dér har foretaget en massakre af alle mænd på øen. Mændene havde taget udlændige kvinder til sig, fordi Afrodite som hævn for en uspecificeret fornærmelse havde fået alle de oprindelige kvinder på Lemnos til at lugte forfærdeligt. Af jalousi dræbte de så deres tidligere mænd. Kun prinsesse Hypsipyle skånede i al hemmelighed sin far, Thoas, og smuglede ham ud af landet i live. Som tiden gik, gik det dog op for dem, at de ikke kunne undvære mænd (med henblik naturligvis på pensionsbyrden), så da Jason og hans argonauter kom til, reagerede kvinderne - efter en kort militær markering - overordentlig venligt. De blev modtaget af kvinderne i de forskellige hjem - Jason naturligvis hos Hypsipyle. Der var de så i et eller andet antal dage (slet ikke to år, som hos

Ovid); men Herakles, dydens evige opretholder, kalder dem til sig (undtagen Jason, som han ikke længere har respekt for) og forlanger videre rejse. Argonauterne bøjer sig for Herakles, men også Jason er tilstede og er alligevel den første til at gå om bord (sml. Ovid v. 65); i sine afskedsord til Hypsipyle instruerer han hende om, at hun, hvis han ikke vender tilbage til sit hjemland, skal sende evt. mandligt afkom til hans far Aison og mor Alkimedede hjemme i byen Iolkos i Thessalien, hvor han kommer fra.

Hvordan historien fortsætter, er mere alment kendt. Jason er på vej til det fjerne Kolkhis for at hente det legendariske gyldne skind. I Kolkhis sættes han af kong Aietes på nogle prøver, han aldrig ville have bestået uden prinsesse Medeas hjælp. Han skal spænde nogle ildsprudende tyre med bronze-klove for en plov; pløje en mark og tilså den med dragetænder; og endelig nedkæmpe de uhyrer, der vil vokse op ad marken, før han kan få lov til at hente skindet ude i Ares-helligdommen. Medea hjælper ham på forskellige måder, men da hun frygter, at Aietes er ved at opdage alt, flygter hun sammen med Jason samme nat. På flugten myrder hun sin bror Apsyrtos, og hvad der endelig sker, da hun og Jason når hjem til Iolkos, ved enhver, for slet ikke at tale om, hvad der skal ske, når de kommer til Korinth i landflygtighed.

Oversættelsen er ikke foretaget på nogen bestemt tekst, men jeg har forholdt mig til de forskellige muligheder, overleveringen og moderne konjekturer giver. Jeg har ikke udelukket nogle vers, hvad ellers moderne udgivere gerne gør; muligvis burde jeg have gjort det her og der.

Jeg vil ikke denne gang forsikre, at denne oversættelse endnu ikke er gennemarbejdet til perfektion - skønt den ikke er. Fornuftige folk - Ole Thomsen i Århus, Ellen og Erik A. Madsen i Esbjerg og ikke mindst mine kolleger i Ribe (imprimis Bent Mortensen) - har gjort, hvad de kunne, for at få mig til at forbedre mit første udkast. Min kendte stædighed og almindelige ufremkommelighed har holdt mig fra at følge mange sikkert gode råd, de gav - og derfor må nu læseren betale ...

Ovid Heroides VI

Hypsipyle til Jason

- Rygtet vil vide, du trygt nåed hjem til Thessaliens kyster.
 Skindet, du vandt, var af guld: rigdom er blevet din lod.
 Tillad jeg ønsker tillykke; men burde jeg egentlig ikke
 straks have fået et brev, stilet personligt til mig?
- Nok er det muligt, at storme forhindred det ophold, du ønskede, 5
 her på min ø, hvor engang magten forlenedes dig -
breve kan sendes afsted på trods af vindenes retning.
 Hilsner fra dig er en ret, jeg, din Hypsipyle, har!
 Hvorfor sendte du ikke et brev, før end rygterne spredtes?
 Mars'és hellige kvæg si'r man gik pænt for din plov; 10
 såsæd blev spredt over jorden, så voksed der menneskekroppe.
 Kroppene omkom i kamp - drevet i døden af dig.
 Årvågen lå der en drage og vogted den pris, du begæred;
 tappert bød du den trods, sikred dig skindet af guld.
- Kunne jeg sige i kredsen af bævende piger, at "Det her 15
 skrev han til mig i et brev" - åh, var jeg bare så stolt!
 Klager jeg over, min mand lidt sløvt har forsømt sine pligter?
 Er jeg blot din endnu, er det mig mere end nok!
 Mange har sagt, en barbarisk heks kom med dig tilbage.
 Hun har nu plads i din seng, den som du lovede mig! 20
 Kærlighed tror på det værste; og gid jeg beskylder i blinde
 manden, jeg elsker, med ord, tiden vil vise var løgn!
 Nylig kom der en mand fra Thessalien her til mit rige;
 Han var en velkommen gæst; knap kom han ind ad min dør,
 før end jeg sagde: "Hvad laver min kæreste Jason?" Han tøved, 25
 pinligt berørt, og stift stirred han ned i mit gulv.
 Straks sprang jeg op, og idet jeg flåede tøjet af brystet,
 råbte jeg højt: "Er han død? Kalder min skæbne, min grav?"
 Utryg svared han "Nej", og han svor ved guderne, utryg.
 Gudernes navne var knap nok til at stille min tvivl. 30
 Først da jeg kom til mig selv, fik jeg spurgt til dine bedrifter.
 Tyre med klove af malm spændte du først for en plov,
 pløjed og såed i jorden som såsæd et uhyres tænder;
 op af jorden kom mænd, kæmper med våben i hånd.
- Straks gik det jordfødte folk til grunde i indbyrdes kampe. 35
 Kort, én dag, var det liv, skæbnen begaved dem med.
 Slangen blev slået. Om Jason bestod sine prøver og lever,
 spørger jeg atter. Mit håb veksler på skift med min frygt.
 Alt kan han sige; hans glæde og glid i fortællingen blotter
 alle de sår, som jeg har. Dét er fortællerens kunst. 40

- Ak! Hvad blev der af løftet, du gav, da du giftede dig med mig?
 Faklen, jeg fulgte som brud, egner til ligbål sig bedst.
- Forholdet mellem os skjulte vi ikke. Selveste Juno
 kom og var vidne; vi bød Hymen, bekranset, til gæst.
 Juno og Hymen svigtede mig snart. Det var Hævnens gudinde, 45
 indsmurt i blod, der bar faklen ved brylluppet frem.
- Hvad har jeg og minyerne fælles? Behøved jeg Argo?
 Tiphys, styrmand ombord - hvad ville du i mit land?
 Hér er det ikke, at vædderens pragtfulde under kan findes.
 Lemnos er ikke det sted, gamle Aeetes har bo. 50
- Først var jeg fast besluttet (men skæbnen styrede min vilje):
 kvinderne måtte med magt fjerne de fremmedes lejr.
 Mænd kan vi kvinder fra Lemnos kun alt for grundigt besejre.
 Mændene trued vort liv. Svaret var stærkt militært!
- Straks da jeg så dig i byen, stod hjertet og huset dig åbent. 55
 To år ilede forbi. Vintrene, somrene gik.
- Tredje høst stod for døren. Man tvang dig da til at sejle.
 Tårerne stod i dit blik; disse var afskedens ord:
 "Pligten, Hypsipyle, tvinger mig bort; men er skæbnen os nådig,
 kommer jeg hjem som din mand, som jeg drog bort som din mand.
 60
- Hemmeligt bærer du under dit hjerte et barn af os begge;
 gid det må vokse og vi sammen må følge dets liv."
 Talen forstummed, og tårerne trillede, falske, på kinden.
 Mere, det husker jeg vel, kunne du ikke få frem.
- Du er den sidste, der går ombord på det hellige Argo. 65
 Skibet får flyvende fart; sejlene fyldes med vind.
- Blånende glider der bølger forbi dit skib, mens det sejler.
 Du må stirre mod land, jeg mod det udstrakte hav.
 Tårnet på borgen er højt; overalt kan man se horisonten.
 Her må jeg op, mens gråd væder mit ansigt og tøj. 70
- Gennem tårerne spejder jeg; øjnene føjer med glæde
 sjælens begær, så de ser langt, som de aldrig har gjort.
 Fromme bønner og løfter om offer blev blandet med frygten -
 nu kræves ofret betalt: hjem du jo kom i behold!
- Opfylde løfterne? Aldrig! Det gavner jo ene Medea! 75
 Hjertet gør ondt, og min sjæl svulmer af kærlighed vredt.
- Gaver i templet, fordi jeg har mistet min Jason *i live*?
 Skal jeg med ofring af dyr fejre så vældigt et tab?
 Helt var jeg aldrig tryk - jeg frygtede altid, din fader
 skulle måske få dig gift hjemme med en, der var græsk. 80
- Frygten gjaldt kvinder fra Argos - men ulykken kom fra de vilde.

- Dette fjendtlige sår kom fra en uventet kant.
 Det, som betager ved hende, er ikke en skønhed, hun ejer;
 koglende remser hun ord, samler hver skræmmende urt!
 Månen gør modstand, men hun kan trække den ned fra dens bane; 85
 hun kan i mørkets skjul indhulle solgudens vogn.
 Hun bringer havet til ro og standser de løbende floder;
 hun kan flytte en skov; hun giver stenene liv.
 Hun flakker om mellem grave med udslagne, flyvende lokker -
 rager de dødes ben ud af de rygende bål. 90
 Ofte forhekser hun folk på afstand med nåle i dukker;
 dybt kan hun stikke en nål ind i et menneskes sind.
 Meget, hun gør, vil jeg slet ikke vide. Men kærlighed bør man
 skabe med skønhed og sjæl, ikke med safter og sejd.
 Hvor kan du omfavne hende og ligge med hende på lejet? 95
 Hvor kan du sove i ro, nat efter nat, i din seng?
 Ligesom tyrene har hun vel bragt dig ind under åget;
 samme mikstur er vel brugt både til slangen og dig.
 Endelig tager hun æren for alt, I har udrettet sammen,
 du og de andre; sin mand rammer hun hårdt på hans ry. 100
 En og anden på Pelias' side vil hævde, du virked
 dåden med gifte, du fik; ørenlyd får hun blandt folk:
 "Dette var ikke Jasons bedrift, men Aeetes' es datters;
 hun var den, der tog vædderens skind fra dets plads."
 Aeson, din far, og din mor Alkimedé (så spørg dog din moder!) 105
 afviser hende, fordi iskulden er hendes hjem.
 Fjernt ved Tanais' bredder og Skythiens mudrede sumpe
 eller i Phasis' es land lever de mænd, hun kan få.
 Jason, Aesons søn, stabil som en brise i våren:
 løftet, du gav mig engang, fandt du for let - men hvorfor? 110
 Min var du, da du tog bort - hvorfor komme hjem som en andens?
 Da var jeg din endnu - gør mig dog atter til din!
 La' r du dig røre af adelig byrd og af fornemme navne -
 godt! er fra Minos mit æt; Thoas min fornemme far;
 Bacchus min faders far; og hans hustru, med krans om sit hoved, 115
 stråler som stjerne tegn over de øvrige klart.
 Lemnos skal være din medgift, en ø som belønner sin bonde;
 mellem de nygiftes gods får du endvidere mig.
 Børn har jeg sat i verden - og Jason, vær stolt af dem begge!
 Tanken, hvis børnene var, gjorde mit svangerskab let. 120
 Heldet var med mig endda, så jeg fødte to velskabte drenge.
 Ved at jeg barsled med to, viste Lucina sin gunst.
 Spø'r du, hvem børnene ligner, så ser man det let: de er dine.

- Faderen slægter de på - kender kun ikke til sving.
 Børnene sendte jeg næsten, at selv de bragte dig budskab. 125
 Stedmorens vilde natur bremsede planerne straks.
 Det, som jeg frygted, var hende; Medea er mer end en stedmor.
 Alt, hvad der gives af ondt, det kan Medea begå.
 Hun, som har vovet på jorden at sprede sin broders forrevne
 legeme, skåner hun børn sendt dig af mig som mit pant? 130
Hende, ja hende, du stakkel forhekset med gifte fra Kolkhis,
 siger man nu du har valgt fremfor at ligge hos mig!
 Skønt hun var jomfru, skænded Medea mit ægteskabs regler -
 os har brylluppets blus rettelig viet til par.
 Troløs forlod hun sin far; jeg reddede Thoas fra døden. 135
 Hun har svigtet sit land; jeg har beskyttet min ø.
 Har det betydning, om hun, en forbryder, besejrer de gode?
 Hvem har hun ikke forrådt, før end hun vandt sig sin mand?
 Lemnos' kvinder forstår jeg, Jason (men tilgiver intet!):
 smerter som dem, jeg har, vækker selv svæklinges kraft. 140
 Sig mig nu blot: hvis du kom i havn på min ø (som du burde),
 drevet af ugunstig vind, sammen med hele din flok,
 kom jeg dig sikkert i møde og drengene gik ved min side
 (da måtte jorden nok helst sluge dig der, hvor du stod!):
 sig mig, beskriv mig, forbryder, det udtryk du fik, når du så os! 145
 Hvad var bedraget vel værd? Hvad var en passende død?
 Jeg ville lade dig være i fred og i sikkerhed, uskadt;
 det har du ikke fortjent - jeg er blot alt, alt for mild.
 Derimod mætted jeg gerne mit øje i blod fra din frille -
 fryded mig, om hendes blod flød for dit vildførte blik. 150
 Jeg ville være Medeas Medea! Og dog - hvis i himlen
 Juppiter hører med gunst bønner, jeg sender ham nu:
 gid hun må lide de kvaler, jeg føler ved tabet af Jason,
 gid hun må tabe en dag spillet, hun satte i gang.
 Ligesom jeg er berøvet min lykke som hustru og moder, 155
 ønsker jeg hende et tab både af mand og af børn.
 Lad hende ikke beholde det stjalne, lad tabet forøges!
 Lad hende leve på flugt, evigt forbandet, forhadet.
 Bitter at kende var hun for sin stakkels far og sin broder;
 gør hende besk for sin mand, besk for de børn, som hun får! 160
 Fred vil hun søge på land og til havs; når den nægtes, i luften:
 giv hende liv uden håb - fattigdom, blodskyld og sorg!
 Det er den bøn, den besvegne datter af Thoas kan bede.
 Lev da, i Jupiters vold, nygifte, kvinde og mand!

Jeg skulle ud i verden og lære noget om formidling

af Birgitte Vestergård

En oplevelse på Forum Romanum, hvor jeg var guide for mine klassekammerater på studietur i 2.g, er blevet hængende på min nethinde og udviklede sig til, at jeg i vinteren 1997 meldte mig på Århus Rejselederskole for at uddanne mig til rejseleder.

I min ansøgning til diverse rejsebureauer skrev jeg, at jeg var blevet træt af kedelige universitetsforelæsninger og ville som rejseleder få mulighed for at fortælle den *gode historie*. Mit mål var at kombinere min viden fra mit studium med et rejselederjob. Efter tre et halvt år på universitetet skulle jeg ud i verden og lære noget om formidling!

Troels fra Thinggaard ringede, og han var sikker på, at Prag var det rigtige sted for mig med min interesse for historie og kultur. Og så var jeg på vej til Prag. Dér i bussen mellem Berlin og Dresden, lagde jeg ud med et foredrag om Franz Kafka, den berømte tjekkisk-jødiske forfatter, der skrev i starten af dette århundrede. Hans mest kendte værk er "Processen". Jeg opdagede, at der faktisk ikke var én i bussen, der hørte efter, ingen klapsalver. Mine gæster var fra Odense, en kortklub el.lign., og de havde nok aldrig hørt om Franz Kafka før og ville meget hellere have mere kaffe. Altså måtte jeg tænke på min målgruppe og undlade at starte på et alt for højt niveau.

I Prag gik jeg byrundtur - hver mandag. Først en lille køretur op bag borgen, og så ca. 4 timers spadseretur gennem borgområdet til sct.Vitus katedralen og den gyldne gade, videre over Karlsbroen til den gamle bydel. Rådhuspladsen med det astronomiske ur og tilsidst til Wenzelspladsen, Prags "hovedgade" og promenadestrøg, hvor jeg slap flokken løs. Der var en masse gode historier, røverhistorier kaldte jeg dem selv, når en gæst kiggede underligt på mig midt i fortællingen om, at Loreta klosteret fik sine 27 små klokker efter sagnet om en fattig kvinde, der havde 27 børn, og hvert eneste barn blev revet væk af pesten - der i 1600 tallet. Havde jeg det rette glimt i øjet, når Tycho Brahes blære sprang midt i en hofmiddag i 1601, den stakkels mands skæbne, ja så fik jeg nik igen, og en summen af lystige kommentarer opstod blandt mine tilhører. I sct.Vitus katedralen fik jeg endda med store armbevægelser

gruppen til at sidde stille og lytte til Prags historie fortalt gennem fire dynastier: Premysliderne, Luxemburgerne, Jagelloerne og Hapsburgerne.

Kære læser, når grammatikken er lidt flosset, og tungen binder knuder ind imellem, så prøv at se mit smil og mærk min entusiasme, og du vil forsvinde væk i den næste historie om Karl IV og hans fire koner. Karl IV, som foruden de prægtige bygninger og den gotiske stil i Prag, har skrevet sig ind i Europas historie som konge over Bøhmen og kejser over det tysk-romerske rige.

Retorik er noget de gamle romere studerede, men en god historie fortalt rigtigt og med en pointe, dét er noget mine gæster kan forholde sig til. Glem ikke at få forklaringerne med, hvis der skulle smutte et enkelt fremmedord ud mellem sidebenene. Det er så pinligt, når Fru Hansen midt på Karlsbroen skal hen og spørge om, hvad rekatoliserings processen er for noget. Almen viden, tænker du læser, men hvorfor stå og tale til en forsamling, der ikke aner, hvad du taler om. Så kommer den der fra Kurt: "Hvordan kan du huske alle de årstal udenad?" Dumt spørgsmål! Imponeret er han, men måske har jeg sagt for mange årstal, for selvom jeg kan dem forfra og bagfra, ja så kan Kurt i hvert fald ikke huske dem, - de siger ham ingenting!

Det hele hænger sammen: Målgruppe, det faglige stof og disposition. Men det er jo ikke en søvrig 1.g klasse, der skal lære perfektum systemet, men folk, som er på ferie og har betalt mange penge for at få en byrundtur.

De vil ha' kredit for pengene og en oplevelse for livet!

Som tiden gik og mange klapsalver efterfulgte tæppets fald på mandagskomedierne, så kunne jeg ikke lade være med at lancere et nyt stykke. Det var helt uprøvet, et svært stykke formidling, men jeg havde is i maven, da premieredagen kom en fredag formiddag. Vi var lige kommet ud af metroen, så begyndte det at styrte ned! NEJ, regn hold op! Det ødelægger det hele, havde jeg lyst til at råbe, men istedet slog jeg det hen og opmuntrede gæsterne. Det holder nok snart op igen.

1. akt foregik på Vysehrad, det andet borgområde i Prag, hvor de første fyrster boede, og det var her, sagnhistorierne om Prags grundlæggelse udspillede sig. (De gode historier.) Dernæst blev området hærget af hussiterne, så bygget om til kaserne, og endelig i 1800 tallets romantiske øjne blev det omdannet til kulturmonument for de gyldne fordums tider. I dag prydes stedet af sct. Peter og Pauls kirken, nygotisk stil, og æreskirkegården, hvor prominente

personer, historikere og forfattere fra 1800 tallet, der grundlagde tjekkisk nationalånd og kultur, ligger begravet.

Efter gåturen gennem parken, de gode legender, et kig ind i kirken, står vi nu ved kirkegården og har set komponisten Antonin Dvoraks gravsted. Jeg kigger rundt på gæsterne for at fornemme deres reaktion og tænker: Hvad er det her - succes eller fiasko? Er det en drøm i mit hoved eller en virkelig anderledes ferieoplevelse?

Jeg holder vejret, for nu skal vi videre til Dvoraks museum i den smukke barokke Villa Amerika, der fik tilnavnet, fordi folk syntes, det var så langt uden for byen, som at rejse til Amerika. Nu skal de sidste teorier om formidling prøves af, og jeg fortæller det væsentlige om Dvoraks liv, og så må gæsterne selv gå rundt og kigge på billeder og lytte til musikken. Hvad oplevede de?

Senere godt bænket på Den gode soldat Svejks værtshus, efter en god potion gullash og en lille Becherovka, den tjekkeske kryddersnaps, som tjenerne ivrigt byder rundt, så kan jeg ånde lettet op. Jeg har indkasseret pengene for turen og med en undskyldning forlader jeg selskabet for at tage til Aros Rejsers kontor, lave regnskab og besvare spørgsmål i træffetiden.

Mine gæster er kommet tilbage til kontoret, de skal hjem om en time, og de fortæller løs om ugens oplevelser. Da jeg senere står ved bussen i min mørkeblå uniform og smiler pænt, så ved jeg endelig, at alt har været en succes. Håndtryk og knus. Ros og tak. På den sidste dag får jeg alt det tilbage, som jeg har givet og slidt for i ugens løb. Let som en fjer vinker jeg til bussen og løber hen ad gaden - nu er det weekend!

Hjemme igen har jeg heldigvis mange år tilbage af mit latinstudium til at øve mig i at være en god formidler. Jeg nægter, at tro, at det altid er eleverne, der er dumme, når de ikke lærer noget. Et dumt spørgsmål siger nærmere noget om personen, det er rettet imod, end personen, der stiller det. Fra mine jævnaldrende også fra andre institutter hører jeg ofte om, hvordan de har været til et foredrag, hvor en lille gruppe tilhørere sad oppe foran foredragsholderen og underholdte med spørgsmål og kommentarer, mens resten af salen incl. de studerende sad og tænkte: "Er det mig, der er dum, eller hvorfor forstår jeg ikke et kvæk". Er universitetet for en lille skare intellektuelle forskere eller en institution, hvor dets elever er kommet for at lære noget? Hvis vi skal lære noget af at gå til foredrag, hvorfor må vi så ikke forstå budskabet? Er vi for dumme? Det handler ikke om, at foredragsholdere skal begynde at fortælle gode historier og

anekdoter i bedste rejselederstil, men lade være med at forme sætningerne for retorikkens skyld og bruge fremmedord for deres fine klang.

Det er ikke en bestemt holdning eller teori, jeg her fremstiller, men en erfaring om formidling, som jeg har gjort mig. Jeg håber, at andre vil tage bolden op, give en kommentar eller fortælle egne erfaringer om formidling

Jeg forsikrer, at alle de nævnte lokaliteter virkelig eksisterer, og at alle mine gæster var mennesker af kød og blod.

* * * * *

Hvordan kan man få

MINDESKRIFT
for
Holger Friis Johansen?

Mindeskriptet er gratis. Men vi vil dog bede alle interesserede om at sende kr. 15,- i frimærker (eller evt. på en check) til Institut for Oldtids- og Middelalderforskning til dækning af porto-udgifter.

AGORA-ABONNEMENT

AGORA er ligeledes gratis og her er det muligt at tegne abonnement. Porto-udgiften beløber sig her til kr. 5,- pr. nummer (der udkommer seks numre årligt). Det er muligt at betale med frimærker eller check.

AGORA er institutavis for både Institut for Klassisk Arkæologi og Institut for Oldtids- og Middelalderforskning, men indeholder ofte bidrag fra forhenværende studenter og gymnasielærere. Det er således et meget alsidigt blad, der forsøger at holde kontakt mellem nuværende og forhenværende studenter ved Aarhus Universitet og informere om institutternes liv.

Institut for Oldtids- og
Middelalderforskning
Bygning 414-415, Ndr. Ringgade
8000 Århus C.

Charles Alphonse Du-Fresnoy, *De Arte Graphica Liber.*

oversat med noter af Søren Sørensen

nec qui chromatices nobis hoc tempore partes (*) restituatur, quales Zeosis tractaverat olim, hujus quando maga velut arte aequavit Apellem pictorum archigraphum meruitque coloribus altam nominis aeterni famam toto orbe sonantem.	260
Haec quidem, ut in tabulis fallax, sed grata venustas et complementum graphidos (mirabile visu) pulchra vocabatur; sed subdola lena sororis: non tamen hoc lenocinium fucusque dolusque dedecori fuit unquam illi; sed semper honori, laudibus et meritis; hanc ergo nosse juvabit.	265
Lux varium vivumque dabit, nullum umbra colorem. Quo magis adversum est corpus oculisque propinquum, conspicitur melius; nam visus hebescit eundo. Quo magis est corpus directum lucique propinquum, (31) clarius est lumen; nam debilitatur eundo.	270
Ergo in corporibus quae visa adversa rotundis, integra sint, extrema abscedant perdita signis confusis, non praecipiti labentur in umbram clara gradu, nec adumbrata in clara alta repente prorumpant; sed erit sensim hinc atque inde meatus lucis et umbrarum; capitique unius ad instar totum opus ex multis quamquam sit partibus, unus	275
luminis umbrarumque globus tantummodo fiet, sive duo vel tres ad summum, ubi grandius esset divisum pegma in partes statione remotas. Sintque ita discreti inter se ratione colorum, luminis umbrarumque anteorsum, ut corpora clara obscura umbrarum requies spectanda relinquat, claroque exiliant umbrata atque aspera campo.	280
Ac veluti in speculis convexis eminent ante asperior reipsa vigor et vis aucta colorum	285

(*) Chromaticae tertia pars picturae.

(31) Tonorum, luminum et umbrarum ratio.

(fortsættelse af oversættelsen i Agora 1997-1; resten følger)

Og der er ingen i dag, som magter den farvebehandling, (*)
 Zeuxis engang kunne lave og dét i alle dens dele;
 han havde nærmest magi i den kunst, på niveau med Apelles,
 malernes mand nummer 1, og han fik fortjent for de farver
 evigt ry med sit navn, der højt klinger ud i alverden. 260
 Denne kunst kunne godt nok narre, men fryde med ynde -
 penslen var hér i sit es (forunderligt var det at skue) -
 smuk blev den kaldt, men også sin søsters (*) geskæftige ruffer.
 Dog var den aldrig i det rufferi, i bedraget og sminken
 nogensinde en skam for sin søster, men altid en ære, 265
 ros og fortjeneste. Altså vil kendskab til farver kun gavne.
 Lys, ikke skygge vil give en farve dens liv og dens vekslen.
 Bliver et legeme vendt og er direkte over for øjet,
 ser man det så meget bedre (for synet bli'r sløvt på lidt afstand).
 Og jo mere det står sådan direkte op imod lyset, (31) 270
 får man et klarere lys (for lyset bli'r slapt på lidt afstand).
 Altså skal ting, der står frem midt i runde legemer, være
 helt, som de er, mens det der er yderst, skal vige og svinde,
 ved at tegnene blandes. For det, der står klart, må jo ikke
 lige med ét forsvinde i skyggen, mens det, der er dunkelt, 275
 ikke straks må slå over i klart og flot. Man må langsomt
 gå mellem skygger og lys. For det er som det enkelte hoved:
 selv om hele værket består af forskellige dele,
 vil det blot blive til én samlet gruppe af lys og af skygge
 (eller af to, måske tre), der hvor al sceneriet jo ville 280
 være for stort til at deles med delene langt fra hinanden.
 Lad disse grupper så have en indbyrdes forskel i farver,
 sådan en vekslen i skygger og lys, at en pause med skyggers
 mørke gi'r plads til at se, når de klare legemer lyser,
 og så at dunkelt og skarpt springer frem på den klareste baggrund.
 Og som det er, når man ser i konvekse spejle, hvor selve
 kraften og styrken står det mere skarpt, når farvernes dele

(*) Farvebehandling, den tredje del af maleriet.

(*) [Dvs. tegningens.]

(31) Formen for farvetoner i lys og skygger.

partibus adversis, magis et fuga rupta retrorsum
illorum est (ut visa minus vergentibus oris),
corporibus dabimus formas hoc more rotundas. 290
Mente modoque igitur plastes et pictor eodem
dispositum tractabit opus; quae sculptor in orbem
atterit, haec rupto procul abscedente colore
assequitur pictor, fugientia illa retrorsum
jam signata minus confusa coloribus aufert; 295
anteriora quidem directe adversa, colore
integra vivaci, summo cum lumine et umbra
antrorsum distincta refert, velut aspera visu.
Sicque super planum inducit leucome colores,
hos velut ex ipsa natura immotus eodem 300
intuitu circum statuas daret inde rotundas.

ses direkte, imens de i baggrunden viger og mindskes
desto mere (de ses jo mindre, når kanterne skrâner) -
sådan vil vi sætte form på legemer, så de bli'r runde. 290
Så har skulptør og maler da samme idé og metode,
når de ta'r fat på det værk, de har udkastet: det, som skulptøren
giver en runding med jernet, kan maleren opnå, når farven
mindskes og viger langt bort, mens han lader de ting blive fjerne,
som allerede er tegnet som mindre blandet med farver. 295
Omvendt får han de ting, der står direkte frem, til at virke
ægte med levende farver og klare med lyset og skyggen
tydeligt fremme; og det gør dem netop skarpe at se på.
Hen over lærredet lægger han farverne på i det hvide,
nærmest som om han uden at flytte sig lagde de runde 300
statuer på helt naturligt og ud fra den samme beskuen.

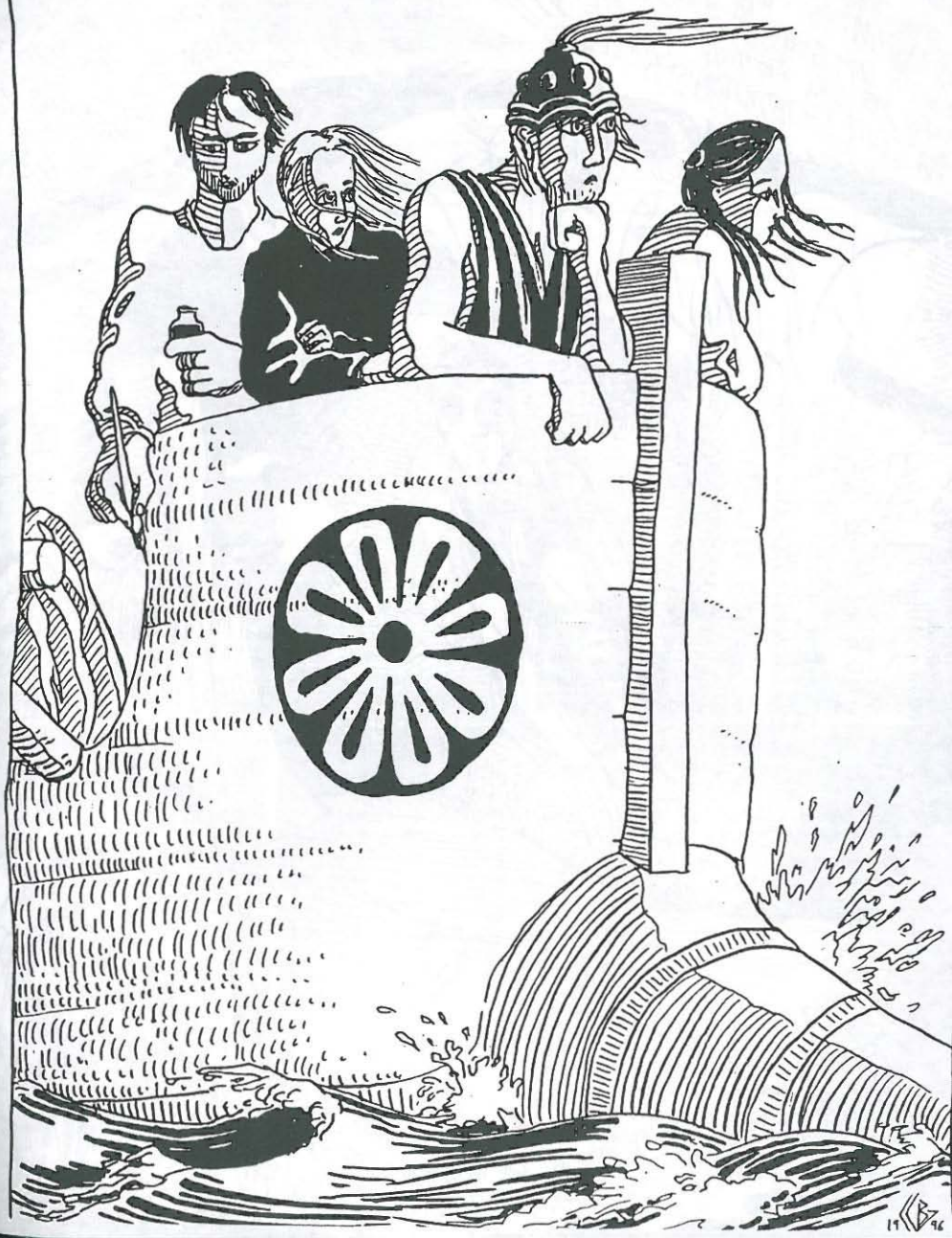
* * * * *

KRISTINE JAKOBSEN • CHRISTOFFER GERTZ BECH • LONE VESTERGAARD
DEN TEGNEDE HISTORIE OIM

ODYSSEUS

STRÅLIGE DROT, OVERGÅR BILSHED
PÅ JAV FIVSKATED HJEMTAFED

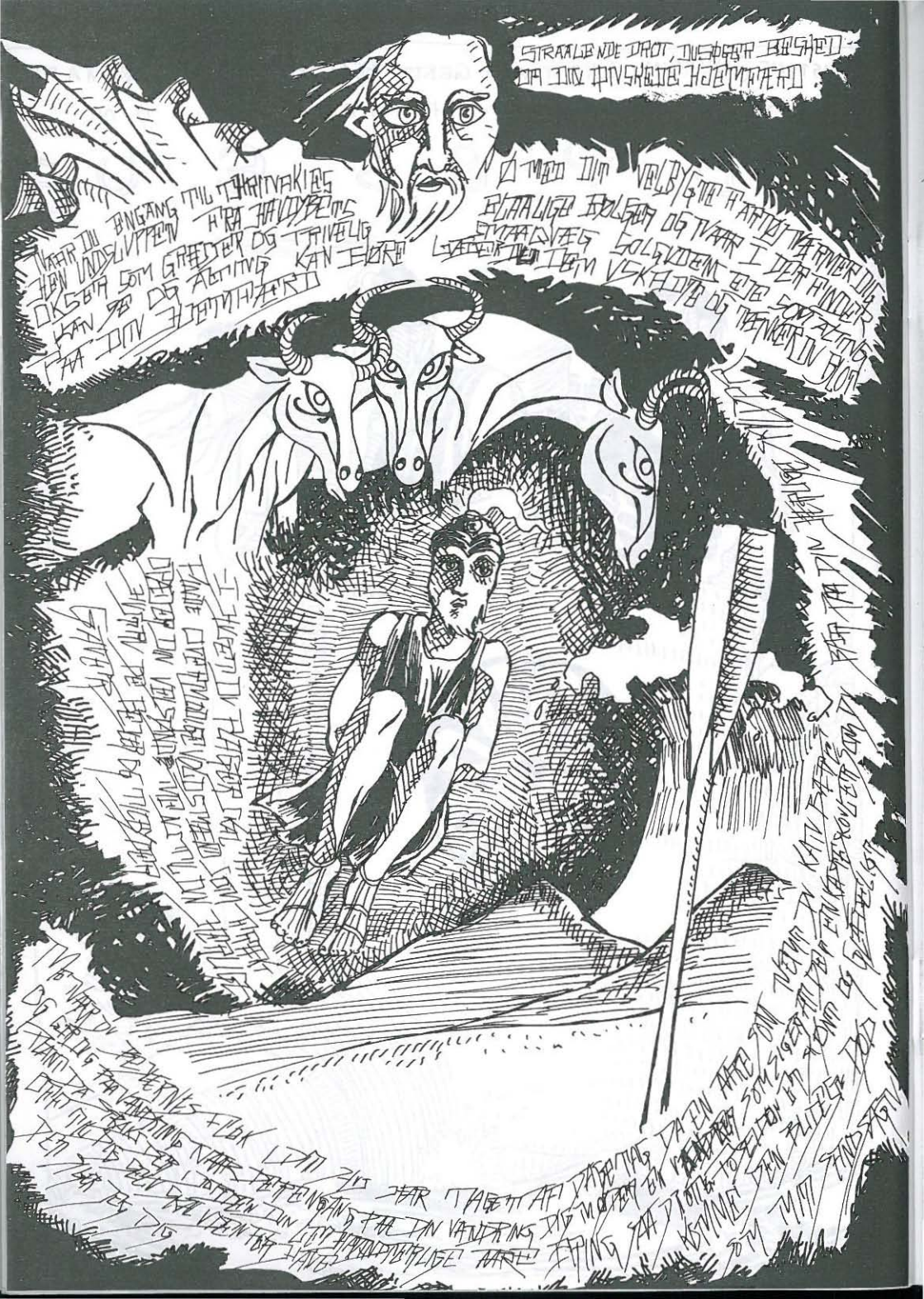
THAR IN BANGANG TIL TERNYAKI OG
HAR UDSLIPPEN FRA HADDEBENS
OKSAR SOM GREDER OG TRIVELIG
KAN SE OG ABINGV KAN ELRE
PÅ JAV HJEMTAFED

OMAN JAV VALBYGTE HADDE
BLAALIGE BILSHED OG TAVR I DER HINDER
SMAALIGE GOLVDIEM ETE SOM ABINGV
LAVET I JAV VSKAFTE OG TERNYAKI

I TERNYAKI HADDE
FANE OVE TERNYAKI KAN SE
DRAPER IN VERSTAND ME KAN IN
SMAALIGE BILSHED OG TERNYAKI
HAR UDSLIPPEN FRA HADDEBENS
OKSAR SOM GREDER OG TRIVELIG
KAN SE OG ABINGV KAN ELRE
PÅ JAV HJEMTAFED

OMAN JAV VALBYGTE HADDE
BLAALIGE BILSHED OG TAVR I DER HINDER
SMAALIGE GOLVDIEM ETE SOM ABINGV
LAVET I JAV VSKAFTE OG TERNYAKI
HAR UDSLIPPEN FRA HADDEBENS
OKSAR SOM GREDER OG TRIVELIG
KAN SE OG ABINGV KAN ELRE
PÅ JAV HJEMTAFED

OMAN JAV VALBYGTE HADDE
BLAALIGE BILSHED OG TAVR I DER HINDER
SMAALIGE GOLVDIEM ETE SOM ABINGV
LAVET I JAV VSKAFTE OG TERNYAKI
HAR UDSLIPPEN FRA HADDEBENS
OKSAR SOM GREDER OG TRIVELIG
KAN SE OG ABINGV KAN ELRE
PÅ JAV HJEMTAFED

SIG MIG NU, TERRESIAS :
HVORDAN SKÅL MIN MODERS
SJÆL DÉR GENKENDE MIG ?

LAD HENDE
DRIKKE AF
BLODET.

SØN! HVORDAN KOM DU
LEVENDE NED TIL DET
TÅGEDE MØRKE?

BITTER NØDVENDIGHED. JEG HAR
LIDT MANGE KVALER SIDEN JEG
FORLOD TROJA - OG JEG MÅTTE
RÅDSPØRGE TEIRESIAS.
HVORDAN ER DU KOMMET AF
DAGE? OG HVAD ER DER BLEVET
AF MINE KÆRE DERHJEMME?

DIN Hustru savner dig.
Din far bor på landet og
jamrer over din lod --

-- OG JEG DØDE AF
LÆNGSEL EFTER DIG.

-- MODER!

